

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ
ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

**ΤΑ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ : ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥΣ –
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΓΡΕΒΕΝΩΝ**

Σπουδάστρια : ΔΡΟΜΠΟΥΡΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ
Επιβλέπων καθηγητής : ΡΑΠΤΗΣ ΘΕΟΧΑΡΗΣ

A.M. 11246

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2012

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το νανούρισμα αποτελεί ένα κομμάτι της δημοτικής μας ποίησης. Μ' αυτό μεγάλωσαν γενιές και γενιές. Είναι ένα μέσο επικοινωνίας μητέρας – παιδιού και έχει ως σκοπό να ηρεμήσει και να αποκοιμίσει το παιδί με απαλές και ήρεμες μουσικές συνθέσεις.

Η εργασία έχει ως σκοπό να μελετήσει τα παραδοσιακά νανουρίσματα γενικά και του τόπου μου αλλά και τις επιδράσεις τόσο στη μητέρα όσο και στο παιδί.

Σ' αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή αυτής της εργασίας κ. Ράπτη Θεοχάρη. Ο ρόλος του ήταν καθοδηγητικός και συμβουλευτικός.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω και την κυρία Βανδή Αλεξάνδρα, η οποία με βοήθησε σε ένα κομμάτι από τα τοπικά νανουρίσματα του τόπου μου, για το χωριό Κηπουριό. Η βοήθεια της ήταν σημαντική και πολύτιμη.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Νανουρίσματα είναι ευχάριστα τραγούδια που τραγουδούσαν οι μητέρες στο παιδί τους για να κοιμηθεί. Συνοδεύεται από απαλό λίκνισμα του βρέφους στην αγκαλιά ή στην κούνια, είναι μέσο έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των δυό τους. Σύμφωνα με διάφορους μελετητές υπάρχουν πολλά και διάφορα είδη ανάλογα με την περίσταση. Περιέχουν κάποια θέματα όπως ευχή, επίκληση στον ύπνο κ.α.

Κάνοντας μια αναδρομή τα νανουρίσματα υπήρχαν από την εποχή των αρχαίων χρόνων όπως του Πλάτωνα, του Ομήρου όπου είναι ένα σημαντικό κομμάτι της ιστορίας και φτάνοντας στο παρόν βλέπουμε ότι δεν έχουν την ίδια απήχηση που είχαν τότε με τώρα λόγω του ότι αντικαταστάθηκαν από άλλα μέσα όπως κασέτες, DVD.

Η επίδραση του νανουρίσματος στο συναισθηματικό, ψυχικό κόσμο του παιδιού παίζει σημαντικό ρόλο ώστε να κρατηθούν κάποιες ισορροπίες ανάμεσά τους.

Κλείνοντας, καταγράφοντας την έρευνα που έγινε με τα τοπικά νανουρίσματα αλλά και τα υπόλοιπα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι είναι αναπόσπαστο κομμάτι την δημοτικής μας ποίησης αλλά και της ζωής μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	2
Εισαγωγή	5
ΜΕΡΟΣ Α΄	
1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ	6
1.1 Ορισμός	6
1.2 Είδη του νανουρίσματος	7
1.3 Δομικά στοιχεία του νανουρίσματος	8
1.4 Θέματα στα νανουρίσματα	10
1.5 Λειτουργία	11
1.6 Ο στίχος του νανουρίσματος	12
1.7 Ανάλυση κειμένων	13
1.7.1 Ιστορικά στοιχεία	13
1.7.2 Θρησκευτικά στοιχεία	14
1.7.3 Φυσιολατρία	14
1.7.4 Κοινωνικά στοιχεία	15
2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	16
2.1 Αρχαίοι χρόνοι	16
2.2 Βυζαντινοί χρόνοι	18
2.3 Τουρκοκρατία	18
2.4 Παρόν	19
3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΩΝ	22
3.1 Γενικά	22
3.2 Νανουρίσματα και η συναισθηματική επίδραση	23
ΜΕΡΟΣ Β΄	
ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΝΟΜΟΥ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	26
1. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΕΒΕΝΑ	28
2. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΕΣΚΑΤΗ	33

3. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΗΠΟΥΡΙΟ	34
4. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΛΛΟΝΗ	35
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	39
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	41

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εργασία αυτή θα μελετήσουμε τα νανουρίσματα, τραγούδια που τραγουδούσαν οι μητέρες για να κοιμίσουν τα παιδιά τους. Είναι τραγούδια βγαλμένα με μητρική στοργή κ τρυφερότητα με στόχο τη δημιουργία της ηρεμίας του παιδιού.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται ο ορισμός των νανουρισμάτων από διάφορους ερευνητές, τα είδη όπου ποικίλλουν και διαφέρουν ανάλογα με τον κάθε ερευνητή, τα θέματα όπως επίκληση βοήθειας προς τους αγίους και προς τον ύπνο, ταξίματα προς τους αγίους και τον ύπνο, παινέματα, ευχές και κατάρες. Επίσης, η λειτουργία όπου η μητέρα με τη δύναμη της αγάπης και της υπέροχης φωνής της οδηγεί το παιδί σ' έναν κόσμο ονειρικό όπου εκεί το παιδί χαλαρώνει, ηρεμεί και γαληνεύει αλλά και ο στίχος των νανουρισμάτων. Αλλά επίσης, γίνεται και η ανάλυση των νανουρισμάτων με βάση ιστορικά, θρησκευτικά, κοινωνικά στοιχεία και της φύσης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναδρομή από τα παλαιότερα χρόνια μέχρι σήμερα όπως δηλαδή από τους αρχαίους και τους βυζαντινούς χρόνους, και κατόπιν την τουρκοκρατία μέχρι το παρόν. Αυτό που παρατηρείται είναι ότι η χρήση των νανουρισμάτων υπήρχε σε μεγάλο βαθμό, ενώ σήμερα η χρήση τους έχει ελαττωθεί.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξηγούνται οι επιδράσεις του νανουρίσματος τόσο στο παιδί όσο και στη μάνα αλλά και η συναισθηματική επίδραση του. Σ' αυτό που καταλήγουμε είναι ότι η επίδραση του νανουρίσματος έχει σημαντική δράση στην ανάκτηση της ισορροπίας και τη συναισθηματική ηρεμία της μητέρας και του παιδιού, γιατί μέσα από αυτό, μπορεί να φτάσουν σε βαθύτερα επίπεδα γαλήνης και συναισθηματικής ένωσης

Και τέλος, κλείνοντας την εργασία με το θεωρητικό μέρος παρουσιάζονται μέσα από μια έρευνα τα τοπικά νανουρίσματα του Νομού Γρεβενών καθώς και κάποιες ιδιαιτερότητες τους.

ΜΕΡΟΣ Α΄

1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

1.1 Ορισμός

Νανουρίσματα ονομάζονται τα αυθόρμητα, αυτοσχέδια τραγούδια (Κουλεντιανού, 1994) που τραγουδούν κυρίως οι μητέρες αλλά και άλλα, οικεία στο παιδί, γυναικεία πρόσωπα για να δημιουργήσουν το απαραίτητο κλίμα ηρεμίας και να αποκοιμίσουν τα βρέφη τους (Σέργη, 2000). Αυθόρμητα γιατί το πρώτο πράγμα που νιώθει κάποιος, προσπαθώντας να ηρεμήσει ένα μωρό, είναι ότι πρέπει να του μιλήσει, να του τραγουδήσει, να το νανουρίσει. Αυτοσχέδια γιατί, ακόμα κι αν μερικά βασικά μοτίβα μεταφέρονταν στον χρόνο και στις περιοχές, βασικό στοιχείο των νανουρισμάτων ήταν η ανάγκη των γονιών (της μάνας) να επικοινωνήσουν με τα παιδιά τους, εκφράζοντας τους την αγάπη, τις ελπίδες, τους φόβους και τις προσδοκίες τους, μερικές φορές μοιράζοντας μαζί τους ανομολόγητα μυστικά ή σκοτούρες και βάσανα (Κουλεντιανού, 1994). Συνοδεύονται από απαλό λίκνισμα του βρέφους στην αγκαλιά ή στην κούνια (Σέργη, 2000).

Επίσης, τα νανουρίσματα είναι « τα χαριέστατα και πλήρη τρυφερότητας ασμάτια, διά των οποίων οι μητέρες με γλυκείαν και ήρεμον μελωδίαν νανουρίζουν τα νεογνά των, και εις τα οποία εμφανίζεται ολόκληρος η τρυφερά στοργή της μητρικής καρδιάς » (Κυριακίδης, 1990, σελ 280). Δημιουργήθηκαν από την ανάγκη να ηρεμήσει το μικρό παιδί. Η ηλικία του και η ανησυχία που του προκαλούσαν διάφοροι πόνοι (κοιλιακοί, οδοντοφυΐα κ.λπ.) απαιτούσαν την επινόηση τρόπων για να εξασφαλιστεί η ηρεμία και να αποκοιμηθεί το παιδί. Έτσι, το είδος αυτό είναι ίσως το πιο αντιπροσωπευτικό είδος για να μελετήσει κανείς τη σχέση χρηστικότητας και καλλιτεχνικής δημιουργίας (Αυδίκος, 1996).

Σύμφωνα με τον Στέλιο Σπεράντζα « το νανούρισμα είναι ένα σιγανό, ήρεμο και μονότονο τραγούδι, απλής μορφής και περιορισμένων διαστάσεων, που μ' αυτό οι μητέρες αποκοιμίζουν τα μωρά τους. Χαριτωμένο και γεμάτο τρυφερότητα, εκδηλώνει ολόκληρη την απαλή στοργή της μητρικής καρδιάς, την τρυφερή αγάπη και τα όνειρα, τους πόθους της μάνας για την ευτυχία του παιδιού της » (Σπεράντζας, 1990 σελ 209).

1.2 Είδη του νανουρίσματος

Η διαίρεση και η κατάταξη των δημιουργημάτων της δημοτικής μας ποίησης, σε είδη και κατηγορίες, « παρουσιάζει αντικειμενικές δυσκολίες που συνδέονται με την ποικιλία των κριτηρίων που λαμβάνονται υπόψη » (Καψωμένος, 1996 σελ 21 - 22). « Ο ίδιος ο λαός έχει χρησιμοποιήσει κατά τόπους και κατά καιρούς ποικίλες ονομασίες για να δηλώσει είδη και κατηγορίες τραγουδιών » (Καψωμένος, 1996 σελ 22). Έχει κάνει τη δική του ταξινόμηση των δημοτικών τραγουδιών, με βάση τις περιστάσεις που τραγουδιούνται και τα έχει εντάξει σε τρεις κύκλους :

- 1) Τραγούδια της τάβλας (της ξεφάντωσης),
- 2) Τραγούδια της στράτας (του δρόμου) και
- 3) Τραγούδια του χορού (Τζούλης X, 2000 σελ 22)

Οι μελετητές και εκδότες των δημοτικών τραγουδιών δεν χρησιμοποιούν ενιαία κριτήρια στην ταξινόμησή τους. Άλλοτε κατατάσσουν τα τραγούδια με βάση την παραπάνω λαϊκή διαίρεση, άλλοτε με βάση τις κοινωνικές εκδηλώσεις που συνοδεύουν και τη λειτουργία τους σ ' αυτές (λ.χ του γάμου, τα μοιρολόγια, τα νανουρίσματα κλπ), άλλοτε με βάση το θέμα τους (λ.χ ιστορικά, ερωτικά, κλέφτικα κλπ). (Τζούλης, 2000 σελ 23).

Ο Ν. Πολίτης, ταξινομεί τα δημοτικά τραγούδια σε μια θεματική και λειτουργική βάση, όπου τα νανουρίσματα κατέχουν την δική τους θέση, ως αυτοσχέδια τραγούδια με : θωπευτικό, επαινετικό και ευχετικό περιεχόμενο (Πολίτης, 1914).

Ο Δ. Λουκάτος, τοποθετεί τα νανουρίσματα στα παιδικά τραγούδια μαζί με τα ταχαρίσματα, τα πρωτοβαδίσματα, τα κυκλικά ή πορευτικά του παιχνιδιού (Λουκάτος, 1992).

Ο Στίλπων Κυριακίδης περιλαμβάνει τα νανουρίσματα στα παιδικά τραγούδια και τα κατατάσσει στα κυρίως άσματα μαζί με τα εργατικά, τα συναφή ‘’ προς εορτάς’’ και έθιμα, της αγάπης, του γάμου, της ξενιτιάς, τα μοιρολόγια, τα κλέφτικα, τα ιστορικά κλπ. (Κυριακίδης, 1990)

Με κριτήριο μορφής μπορούν να διαιρεθούν σε τέσσερις κατηγορίες :

- 1) Υπάρχουν πρώτα τα ελεύθερα, δηλαδή κατά κανόνα μη έμμετρα νανουρίσματα, που αυτοσχεδιάζονται βάσει παραδοσιακών σχημάτων.
- 2) Τα περιστασιακά νανουρίσματα, κείμενα από ανώνυμους ποιητές που ταιριάζουν στα προσωπικά τους βιώματα.

3) Υπάρχουν δίστιχα ομοιοκαταληκτικά νανουρίσματα.

4) Υπάρχουν καθιερωμένα θέματα και μοτίβα, που απαντούν, υπό σχετικά σταθερή μορφή, σε εκτεταμένες περιοχές ή σε περιορισμένες ή και σ' όλο το πανελλήνιο.

Ο αυτοσχεδιασμός παίζει σημαντικό ρόλο στα νανουρίσματα, είτε στο ταίριασμα, στην προσαρμογή καθιερωμένων θεμάτων στο συγκεκριμένο νεογέννητο που απευθύνεται, είτε στη σύνθεση περιστασιακών νανουρισμάτων. Παρ' όλα αυτά θα ήταν υπερβολή να υποστηρίξει κανείς ότι τα νανουρίσματα χαρακτηρίζονται καθ' ολοκληρίαν από τον αυτοσχεδιασμό. Αντίθετα, υπάρχουν καθιερωμένα θέματα και μοτίβα, που λειτουργούν ακριβώς όπως λειτουργούν τα καθιερωμένα θέματα άλλων κατηγοριών του δημοτικού λόγου και ο λαϊκός ποιητής τα επαναλαμβάνει και με δικές του τροποποιήσεις, δημιουργεί δικό του νανούρισμα, όπως άλλωστε συμβαίνει και με όλα τα δημοτικά τραγούδια.

Ο Ε. Αυδικός, (Αυδικός, 1996) ομαδοποιεί τα δημοτικά νανουρίσματα σύμφωνα με το περιεχόμενο και τις προσδοκίες που περιέχουν σε :

1. νανουρίσματα παράκλησης για καλό ύπνο
2. νανουρίσματα δυαδικής συναισθηματικής σχέσης μάνας – παιδιού
3. νανουρίσματα των ονείρων της μάνας
4. νανουρίσματα που εμπεριέχουν έντονο το στοιχείο της μετανάστευσης
5. νανουρίσματα προβληματισμού της μάνας για το γάμο και το μέλλον του παιδιού της και
6. νανουρίσματα αγωνίας για μόρφωση, επιτυχία και αποκατάστασή του.

Κατά την εγκυκλοπαίδεια Επιστήμη και Ζωή, και με κριτήριο το περιεχόμενο του, το δημοτικό νανούρισμα ανήκει, στα τραγούδια της ζωής, στα οποία περιλαμβάνονται και τα τραγούδια της γέννησης, τα γιορταστικά, της αγάπης, του γάμου, του θανάτου, της δουλειάς, τα παινήματα, της ξενιτιάς, τα κάλαντα. (Εγκυκλοπαίδεια Επιστήμη και Ζωή, τόμος 4 σελ 70) .

1.3 Δομικά στοιχεία των νανουρισμάτων

Τα νανουρίσματα αποτελούν το μοναδικό είδος που τραγουδιέται αποκλειστικά από τη μάνα, πάνω ή δίπλα από την κούνια του παιδιού, χωρίς την παρουσία και τη συμμετοχή άλλων. (Καραβίδας, 2003, σελ 53)

Είναι το είδος που εκφράζει μια τυπική σχέση, δυαδική μάνας – παιδιού και έχει σαν αφορμή την ικανοποίηση μιας βιολογικής ανάγκης του παιδιού (ύπνος) και μεταμορφώνεται σε ένα ποιητικό δημιούργημα που μεταφέρει ηρεμία, τρυφερότητα και αγάπη με αποδέκτη το παιδί. Εκφράζει μια σχέση που ενδυναμώνεται από διάφορα στοιχεία (Καραβίδας, 2003, σελ 53) .

Το πρώτο στοιχείο είναι ο χώρος που γεννιέται και αναπτύσσεται αυτή η σχέση. Ένα ιδιαίτερο μέρος (δωμάτιο) του σπιτιού που επικρατεί ησυχία, είναι ζεστό και όλα είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες του παιδιού. Είναι χώρος, πλούσιος σε φροντίδα, άνεση και ερεθίσματα. Στο δωμάτιο το παιδί σχηματίζει τις πρώτες του οπτικοακουστικές εικόνες και μπαίνουν τα θεμέλια της προσωπικότητάς του και του χαρακτήρα του. Εδώ, γίνονται συζητήσεις, όνειρα όπου είναι ευνόητα μόνο από τη μάνα και το παιδί που έχουν το δικό τους και μοναδικό τρόπο να επικοινωνούν (Καραβίδας, 2003) . « Η σχέση παιδιού – χώρου ενεργοποιεί, στα πλαίσια της καθημερινής ζωής, μηχανισμούς επικοινωνίας με το περιβάλλον, που περιλαμβάνουν στάδια:

- παρατήρησης
- αναγνώρισης
- ερμηνείας και αφομοίωσης του κόσμου και των φαινομένων και
- έκφρασης του παιδιού στο περιβάλλον, που συνήθως συνεπάγονται παρεμβάσεις στο χώρο.

Οι μηχανισμοί αυτοί, ενεργοποιούμενοι στα πλαίσια μιας διαδικασίας αγωγής, μπορούν να ενταχθούν συστηματικά σε μια δημιουργική επαφή του παιδιού με το περιβάλλον του και να αποτελέσουν μέσο για την υποστήριξη των διαδικασιών μάθησης, όσο και συνολικότερα της διαδικασίας ανάπτυξης του παιδιού » (Γερμανός, 1993, σελ 34).

Το δεύτερο στοιχείο είναι τα ίδια τα νανουρίσματα. Τα νανουρίσματα που σε συνδυασμό με το χώρο, τους πρωταγωνιστές τους μάνα – παιδί, τη μορφή τους – δίστιχα με « εσωτερική και εξωτερική ομοιοκαταληξία » (Κουλεντιανού, 1994, σελ 21),

Ύπνε που παίρνεις τα παιδιά, έλα και πάρε και τούτο

Μικρό μικρό σου το 'φερα, μεγάλο φέρε μου το (Κουλεντιανού, 1994, σελ 21)

Την παρήχηση,

Νάνι, νάνι το μωρό μου

Νάνι, νάνι το μικρό μου (Κουλεντιανού, 1994, σελ 21)

Κυρίως φωνηέντων

Ναν ' ω, ω, ω, ω, ω ...

Ναν ' ω, ω, ω, ω, ω ... (Κουλεντιανού, 1994, σελ 21)

προκαλούν ακουστικές εικόνες και δημιουργούν μελωδικό πλαίσιο με σταθερή ένταση » (Αυδίκος Ε., 1996, σελ 261) δημιουργώντας έτσι κατάλληλο περιβάλλον και ατμόσφαιρα ηρεμίας και σιγουριάς.

Το τρίτο στοιχείο που ενισχύει τη διαπροσωπική σχέση μάνας – παιδιού και παρουσιάζει την αξία των νανουρισμάτων, είναι το περιεχόμενό τους. Περιεχόμενο, απλό και λιτό, αλλά πλούσιο σε συναισθηματικές εκφράσεις, ονειροπολήσεις, αγωνίες και προβληματισμούς. Η μάνα χρησιμοποιεί ποικιλία εκφραστικών μέσων για να συνομιλήσει με το παιδί της, μια συνομιλία που γίνεται με μονόλογο (νανούρισμα) και συνοδεύεται με την φροντίδα και την ικανοποίηση των πρώτων αναγκών του. Γιατί η μάνα γνωρίζει τι θέλει να ακούσει και τι έχει ανάγκη το παιδί της. Γνωρίζει κάθε στιγμή τις ανάγκες του, αλλά και τρόπο ικανοποίησης των (Καραβίδας, 2003, σελ 55).

Έτσι το νανούρισμα πετυχαίνει διπλό σκοπό, με τη μελωδία του ηρεμεί το μωρό και το περιεχόμενο του σκορπίζει τη γαλήνη και καμάρι στην ψυχή της μάνας (Ρωμαίος, 1959, σελ 126).

1.4 Θέματα στα νανουρίσματα

Στα νανουρίσματα περιέχονται, βασικά, τα παρακάτω θέματα :

1) Η επίκληση της βοήθειας των αγίων και του ύπνου, που γενικά στο δημοτικό τραγούδι παρουσιάζεται ως ένα είδος σωματοποιημένου θεού, προκειμένου ν ' αποκοιμίσουν το παιδί.

2) Τα ταξίματα προς τους αγίους και τον ύπνο ως ανταλλάγματα της βοήθειάς τους αλλά και προς το ίδιο το παιδί, με την προϋπόθεση ότι αυτό θα ησυχάσει και θ ' αποκοιμηθεί. Τα ταξίματα της μάνας προς το παιδί είναι μεγάλα και σπουδαία. Η

άμετρη αγάπη που την κατακλύζει την κάνει να αισθάνεται παντοδύναμη και έτσι προσφέρει, χωρίς φειδώ, πολιτείες, μοναστήρια, καράβια και αμύθητους θησαυρούς.

3) Τα παινέματα προς το παιδί, που χαρακτηρίζονται από έντονο λυρισμό και διακρίνονται σε αυτά που απευθύνονται στο αγόρι, σε αυτά που απευθύνονται στο κορίτσι και στα κοινά, που απευθύνονται στο παιδί ανεξαρτήτως φύλου (το αγγελούδι μου, το χρυσό μου, το αηδόνι μου κλπ.)

4) Οι ευχές, αγαπημένο θέμα των νανουρισμάτων, είναι απροσμέτρητες και έχουν, όπως είναι φυσικό, το σκοπό να συμβάλουν στην, όσο το δυνατόν, καλύτερη ζωή του παιδιού.

5) Οι κατάρες, που απευθύνονται από τη μάνα σε όποιον τόλμησε να χαρακτηρίσει άσχημο το παιδί της ή σε όποιον δεν το αγαπά (Σέργη, 2000).

1.5 Λειτουργία

Στη διάρκεια του νανουρίσματος η μάνα με την αγάπη, τη προσευχή και την ευχή δημιουργεί ένα περιβάλλον κατάλληλο για το παιδί της όπου εισχωρεί, αδιάσπαστη ενότητα, με το παιδί της και απολαμβάνει πέρα από τη συγκεκριμένη της πραγματικότητα, μια άλλη, την επιθυμητή. Τα νανουρίσματα μέσα από το νόημα των στίχων έχουν ως σκοπό να καθησυχάσουν την μητέρα με άφθονες ελπίδες γύρω από το αβέβαιο μέλλον του παιδιού της.

Είναι η ώρα που η ψυχή της γλυκαίνει, ακόμη περισσότερο, και γαληνεύει. Είναι η ώρα που ο νους της παίρνει τον δρόμο του ονείρου και συνοδευόμενος από τα γλυκύτερα συναισθήματα, πλάθει το επιθυμητό μέλλον δημιουργώντας άριστες ποιητικές συνθέσεις.

Συγχρόνως το βρέφος απολαμβάνει τη γαλήνη, την τρυφερότητα και την ασφάλεια από την παρουσία της μάνας του, τη θετική της διάθεση και μαζί την ευεργετική επίδραση της μελωδίας στον ψυχοσωματικό του κόσμο.

Σ' αυτήν την ιδανική ατμόσφαιρα θα χαλαρώσουν τα μέλη του και ο ύπνος θα βαρύνει τα βλέφαρά του για να συντελεστεί όμορφα και υγιεινά το μεγαλείο της ανάπτυξης (Σέργη, 2000).

1.6 Ο στίχος του νανουρίσματος

Τον πυρήνα του στίχου των νανουρισμάτων απετέλεσαν οι αργόσυρτοι, επαναλαμβανόμενοι ήχοι των φωνηέντων α, ι, ω. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω παράδειγμα :

*Υπνε που παίρνεις τα παιδιά, έλα και πάρε και τούτο
μικρό μικρό σου το 'φερα, μεγάλο φέρε μου το.
Ναν ' ω, ω, ω, ω, ω, ω, ω, ...
Ναν ' ω, ω, ω, ω, ω, ω, ω, ...
Μεγάλο σαν ψηλό βουνό, ίσιο σαν κυπαρίσσι
Κι οι κλώνοι του ν ' απλώνονται σ ' Ανατολή και Δύση.
Ναν ' ω, ω, ω, ω, ω, ω, ω, ...
Ναν ' ω, ω, ω, ω, ω, ω, ω, ... (Κουλεντιανού, 1994 σελ 21)*

Η μορφή αυτού του νανουρίσματος πλησιάζει την αρχέτυπη μορφή του. Το φωνήεν «ω» είναι μακρόσυρτο και δημιουργεί ένα παρατεταμένο ήχο κατάλληλο για ηρεμία και αποκοίμιση. Γύρω από αυτό το φωνήεν οργανώνονται στίχοι, δεδομένου ότι και η επανάληψη του φωνηέντος εκφέρονταν με παραπλήσια μορφή. Η μητέρα λοιπόν παρενέβαλλε λέξεις σχετικές με τον ύπνο του παιδιού, όπως είναι το «νάνι». Η λέξη αυτή εξάλλου προκαλούσε την επανάληψη των φωνηέντων α και ι σε αργόσυρτο ρυθμό αλλά είναι ένα μελωδικό πλαίσιο κατάλληλο για να αποκοιμηθεί το βρέφος (Αυδίκος, 1996) . Στους ήχους αυτούς προστέθηκαν λέξεις όπως νάνι, νάνα, νανά, νούνα, νινά.

Μετά δημιουργήθηκαν οι πρώτοι βασικοί στίχοι όπως « νάνι νάνι το παιδί κάνει ». Σ ' αυτούς στηρίχτηκαν άλλοι, πλουσιότεροι σε λέξεις και συναισθήματα, πλάστηκαν και αναπτύχθηκαν μύθοι και καταγράφηκε το κοινωνικό γίνεσθαι. Τα νανουρίσματα είναι, κυρίως δίστιχα. Όμως αν το παιδί αργούσε να κοιμηθεί ή πονούσε ή ακόμα αν η ίδια η μάνα είχε παρασυρθεί από τη γοητεία της ονειροπόλησης και την ανάγκη της έκφρασης πρόσθετε στίχους που γνώριζε ή συνέχιζε να δημιουργεί νέους. Έτσι προέκυψαν και πολύστιχα νανουρίσματα.

Η ομοιοκαταληξία (ορθότερα, το ομοιοτέλετο ή ομοηξία) είναι ζευγαρωτή και ο στίχος κατά κανόνα ο ιαμβικός 15/σύλλαβος (Σέρρη, 2000), με απλές και τρυφερές λέξεις και ήχους που αποσκοπούν να κοιμόσουν το παιδί ('ωωω, ωωω' ,

‘νάνι, νάνι’, κ.ά., που επαναλαμβάνονται στο τέλος κάθε στίχου, ανάλογα με τις ανάγκες της στιγμής). Είναι απλά ευχολόγια ή οργανώνονται γύρω από μυθικά θέματα. Ξεκινούν με μια επίκληση του ύπνου να έρθει να πάρει το παιδί, όμως η μάνα φροντίζει να υπενθυμίσει στον ύπνο πως το παιδί είναι δικό της. Μόνο προσωρινά θα το πάρει εκείνος, και μόνο για να του δώσει την ξεκούραση – τη δύναμη που χρειάζεται για να κερδίσει όλα αυτά που η μάνα ονειρεύεται για το παιδί της και τα τραγουδάει σαν υπόσχεση και σαν παραμύθι (Κουλεντιανού, 1994). Συχνός όμως είναι και ο ιαμβικός ή τροχαϊκός 8/σύλλαβος, ο 7/σύλλαβος και καμιά φορά ο 6/σύλλαβος (Σέργη, 2000) .

1.7 Ανάλυση κειμένων

1.7.1 Ιστορικά στοιχεία

Τα νανουρίσματα περιέχουν ιστορικά στοιχεία, αναφορές σε εποχές, πόλεις, πρόσωπα και πράγματα τα οποία προκαλούν το ενδιαφέρον μας.

Συχνότερες είναι οι αναφορές στην Αίγυπτο, και στην Αλεξάνδρεια την πόλη – βασιλίτσα της Μεσογείου, ως κέντρο εμπορικό με τα ξακουστά λιμάνια της που πέρασαν στην ιστορία.

Άλλος ένας ιστορικός τόπος που είναι η Χίος η μυροβόλος με τα καράβια της καθώς και η Σμύρνη που αποτελεί μια ιστορική μνήμη για την ελληνίδα μάνα.

Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω νανούρισμα :

<<Κοιμήσου και παράγγειλα στην Πόλη τα άρματα σου στη Βενετιά τα ρούχα σου και τα διαμαντικά σου>> . Οι στίχοι αυτοί παρεμβάλλονται στα νανουρίσματα, μας μεταφέρουν στα χρόνια που κυρίαρχοι στη χώρα μας ήταν οι Τούρκοι και οι Φράγκοι με τα δύο μεγάλα κοινωνικά και εμπορικά κέντρα, την Πόλη και την Βενετιά (Σέργη, 2000 σελ 169) .

Σύμφωνα με μαρτυρίες Βυζαντινά νανουρίσματα δεν σώθηκαν. Η αιτία είναι ότι λόγιοι της εποχής θεωρούσαν το δημοτικό τραγούδι ως υποδεέστερο ποιητικό είδος και το περιφρονούσαν. Οι λόγιοι άρχισαν να προσέχουν τα δημοτικά τραγούδια και να γράφουν κείμενα κατά την υστεροβυζαντινή εποχή (Σέργη, 2000, σελ169) .

1.7.2 Θρησκευτικά στοιχεία.

Σημαντικό κομμάτι στα νανουρίσματα είναι και το θρησκευτικό συναίσθημα του λαού μας. Σ' αυτό συντελεί ότι είναι δημιουργήματα της γυναίκας- μάνας, που είναι ιδιαίτερα θρησκευόμενη. Διακατέχεται από δέος προς την Παναγία και το Χριστό, που αποτελούν το πιο ιερό πρότυπο της μητρότητας. . Τέτοιο παράδειγμα είναι :

*<<Κάμε Χριστέ τσαι Παναγιά, τσαι θρέψε το παιδί μου,
Να μεγαλώσει, να θραφή, καλό παιδί αν γίνη (Πολίτης Ν., 1914, σελ. 212)>> .*

Εκτός από την Παναγία και το Χριστό, η μάνα επικαλείται και τους αγίους, που είναι συνήθως προστάτες του καθ' ενός, του χωριού ή της πόλης.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η Παναγία και οι άγιοι έχουν στα νανουρίσματα μια οικεία μορφή που τη δημιουργεί η μάνα του λαού (Σέρρη, 2000 σελ 175) .

1.7.3 Φυσιολατρία

Στα νανουρίσματα γίνεται συνεχής αναφορά στη φύση και στα πλάσματά της. Αυτό γιατί ο άνθρωπος δείχνει την αγάπη του και την εξοικείωση με τη φύση αλλά και είναι η μη διαφοροποίηση του μικρού παιδιού, που δεν θεωρείται πλήρες άνθρωπος πολιτισμικά (Σέρρη, 2000, σελ 210).

Χαρακτηριστικό είναι ότι υπάρχουν νανουρίσματα που αναφέρονται στα χρώματα της φύσης όπως :

*<<Μη μου το φέρεις κίτρινο μη μου το φέρεις μαύρο
φέρ' το μου ροδοκόκκινο σαν το τριανταφυλλάκι>> .*

Το ροδοκόκκινο και το άσπρο είναι τα χρώματα που προτιμά η μάνα για το παιδί της, γιατί αυτά δείχνουν την ομορφιά και την καλή υγεία του. (Σέρρη, 2000 σελ 210).

Η μάνα νοιάζεται για τον ύπνο του παιδιού γι' αυτό επιστρατεύει τρεις άντρες τον Ήλιο, τον Αετό και τον Βοριά :

*<< Βάλω τον Ήλιο στα βουνά, τον Αητό στους κάμπους
τον κυρ Βοριά, το δροσερό, ανάμεσα πελάγου >> (Σέρρη, 2000 σελ 211).*

Για το νανούρισμα του παιδιού καλεί διάφορα πουλιά και πρώτα απ' όλα το αηδόني :

*<< ... και συ αηδόني μου γλυκό, στην κούνια να καθήσεις
με τη γλυκιά φωνούλα σου να μου το νανουρίσεις >> (Σέρρη, 2000 σελ 211).*

Και τέλος, η μάνα θέλει να φυτέψει δέντρα γύρω από την κούνια γιατί έτσι θα δημιουργήσει μια ωραία και δροσερή ατμόσφαιρα :

*<< ' Πο παν' από την κούνια σου τρία δεντρά θα βάλω
το ένα να 'ναι λεμονιά και τ' άλλο κυπαρίσσι
και στο προσκέφαλο σου, δροσομηλιά με τ' άνθη >> (Σέργη, 2000 σελ 212).*

1.7.4 Κοινωνικά στοιχεία

Το νανούρισμα περιέχει τις ελπίδες, τους φόβους, αγωνίες, λαχτάρες και σκέψεις της μάνας για το μέλλον του παιδιού της κατά την ένταξή του στην κοινωνία.

Βασικό στοιχείο πάνω στο οποίο αναπτύσσονται τα θέματα είναι ο διαχωρισμός του φύλλου και οι κοινωνικές διακρίσεις που προκύπτουν από αυτόν :

*<< Έχω γιο κι έχω χαρά
που θα γίνω πεθερά
θα μου φέρει η νύφη μπόλια
κι ύστερα Έξω σκατόγρια.
θυγατέρα κι έχω πίκρα
που θα γνέθω μέρα νύχτα >> (Σέργη, 2000 σελ 194).*

Επίσης, άλλα θέματα είναι η οικονομική και κοινωνική καταξίωση, γάμος, μετανάστευση, κοινωνικός ανταγωνισμός και αγωνία για την επιβίωση. (Σέργη 2000 σελ 179).

2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

2.1 Αρχαίοι χρόνοι

Τα λαϊκά νανουρίσματα είναι είδος ποιητικού λόγου με παγκοσμιότητα και ρίζες βαθιές που φτάνουν ως τους αρχαίους λαούς. Και είναι αυτό φυσικό αφού η πηγή τους είναι η μητρότητα, η ακατάλυτη αυτή σχέση που εμπνέει και μεγαλουργεί.

Στην Ελληνική αρχαιότητα πριν από τον Πλάτωνα δεν έχουν διασωθεί κείμενα που να μας διαφωτίζουν σχετικά. Βρίσκουμε όμως στοιχεία που δηλώνουν ότι οι αρχαίοι επικαλούνταν τον Ύπνο για να απαλύνει με την παρουσία του τις δυσκολίες και τα βάσανα θεών και ανθρώπων.

Η Ήρα στην Ιλιάδα (Όμηρος «Ιλιάδα» στ 233 - 241, Ραψωδία Ξ), ζητά από τον Ύπνο να κοιμίσει τον Δία και του τάξει ως αντάλλαγμα, χρυσό θρόνο που σε μετάφραση του Ιακώβου Πολυλά εξηγεί :

<<Ω ύπνε, κύριε των θεών και των ανθρώπων όλων ως και άλλη μ' άκουσες φορά και τώρα εισάκουσέ με και στον αιών' αμέτρητη θα σου γνωρίσω χάριν.

Τα λαμπρά μάτια του Διός, ω Ύπνε, κοίμησέ μου, αφού εγώ πρώτα ερωτικά πλαγιάσω στο πλευρό του. Αφθαρτον, εύμορφο θρονί χρυσό θα λάβεις δώρο, που ο Ήφαιστος ο δυνατός υιός μου θα ποιήσει, με κάτω το υποπόδι του, να το 'χεις να στηρίζεις σ' αυτό τα λαμπρά πόδια σου, σαν είσαι στο τραπέζι>>. (Σέργη, 2000, σελ 153)

Ο χορός στον « Φιλοκτήτη » (στ 834 – 838 τόμος 8) , καλεί τον ύπνο να έρθει και να αποκοιμίσει τον ήρωα που σε μετάφραση του Τάκη Ρούσου εξηγεί:

<<Ύπνε, που λύπες και πόνους δεν ξέρεις, μακάρι απαλός σαν αγέρι, καλόβολος να φτάσεις για μας, βασιλιά, και το φως που απλώνεται τώρα στα μάτια του, να σκεπάσεις, σωτήρας μας έλα>> (Σέργη, 2000, σελ 154).

Η Ηλέκτρα στον « Ορέστη » (στ 171 – 184, τόμος 40), καλεί τη νύχτα να χαρίσει τον ύπνο στο βασανισμένο από τις Ερινύες Ορέστη που σε μετάφραση του Τάκη Ρούσου εξηγεί :

<<Ω! νύχτα, νύχτα που χαρίζεις εσύ κυρά, τον ύπνο στους πολύπαθους ανθρώπους

*έλα, φτάσε από το Έρεβος, φτερούγισε με τα πολλά φτερά σου
στο σπίτι του Αγαμέμνονα. Χανόμαστε από συμφορές και πόνους.
Κάθε ήχο πάμτε σιγανά, καλή μου, σιγά δε θα μιλήσεις, για ν' απλώσει
στο στρώμα του ήσυχος ο ύπνος;>> (Σέργη, 2000, σελ 155)*

Ο Πλάτων στους « Νόμους » (Πλάτων «Νόμοι» βιβλίο Ζ', 790) μας δίνει την πρώτη πληροφορία για τη χρησιμότητα του λικνίσματος των μικρών παιδιών καθώς και για τον τρόπο που τα αποκοίμιζαν

<<... η τροφή και η κίνηση του σώματος και της ψυχής των πάρα πολύ νέων, που γίνεται συνεχώς κατά το δυνατόν, μέρα και νύχτα, είναι ωφέλιμη για όλους μεν ανεξαιρέτως, κυριότατα δε για τους πάρα πολύ μικρούς, οι οποίοι αν ήταν δυνατόν, θα έπρεπε να ζουν λικνιζόμενοι σαν να έπλεαν συνεχώς. Να, λοιπόν, τώρα που αυτό, ως ελάχιστα, πρέπει να κάνει κανείς με τα νεογέννητα παιδιά. Αυτό πια μπορεί να το διαπιστώσει κανείς και από το εξής : ότι οι τροφοί των μικρών παιδιών και εκείνες που εκτελούν τα ιάματα των Κορυβάντων έχουν διδαχθεί εκ πείρας και έχουν μάθει ότι είναι χρήσιμο πράγματι, οσάκις οι μητέρες να κοιμίσουν τα παιδιά τους , που δύσκολα τα παίρνει ο ύπνος, δεν τους προσφέρουν ησυχία αλλά αντιθέτως κίνηση κουνώντας τα στην αγκαλιά τους συνεχώς και όχι σιωπή, αλλά κάποιο νανούρισμα και κατ' αυτόν τον τρόπον μαγεύουν τα παιδιά σαν να παίζουν τον αυλό, όπως ακριβώς κάνουν οι ξεφρενιασμένες βακχείες χρησιμοποιώντας τη συνδυασμένη αυτή κίνηση του χορού και της μουσικής σαν γιατροσόφι>> (Σέργη, 2000, σελ 156).

Αργότερα, ο Θεόκριτος διασώζει στα « Ειδύλλια » το νανούρισμα της Αλκμήνης και αναφέρει ότι αφού έλουσε και χόρτασε γάλα τα παιδιά της, το δεκάμηνο Ηρακλή και τον Ιφικλή που ήταν μια νύχτα μόνο μικρότερος του αδερφού του, τους έβαλε σιγά – σιγά να πλαγιάσουν σε χάλκινη ασπίδα, λάφυρο του Αμφιτρύωνα από τον σκοτωμένο Πτερέλαο. Και είπε τα κεφαλάκια τους χαϊδεύοντας η Αλκμήνη που σε μετάφραση του Ιωάννου Πολέμη εξηγεί :

<<Υπνο γλυκό και ύπνο αλαφρό παιδιά μου κοιμηθείτε .Κλείσετε τα ματάκια σας ευτυχισμένα αδέρφια. Καλότυχο το πλάγιασμα και το ξημέρωμά σας, Και λέγοντας τα λόγια αυτά, κουνούσε την ασπίδα και τα παιδιά κοιμήθηκαν και ύπνος γλυκός τα πήρε>> (Σέργη, 2000, σελ 157).

2.2 Βυζαντινοί χρόνοι

Νανουρίσματα των Βυζαντινών χρόνων, κατά τις πηγές, δεν διασώθηκαν. Σύμφωνα με τον Φαίδωνα Κουκουλέ οι στίχοι που απηχούν Βυζαντινό νανούρισμα είναι αυτοί που αναφέρει ο Πόπλιος Παπίνιος Στάτιος στην « Αχηλλήίδα » (στ. 305 και έπειτα): <<Κοιμήσου τέκνον μου καλό, ψυχής παρηγορία ανάπαυσις του γήρους μου, ψυχή μου και πνοή μου>> (Σέργη, 2000 σελ 157).

Το γεγονός όμως ότι και οι Βυζαντινές μητέρες νανούριζαν τα παιδιά τους επιβεβαιώνεται και από τις παρακάτω μαρτυρίες :

Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος στην « Partologia Graeca » το πιστοποιεί γράφοντας που σε μετάφραση της Ιφιγένειας Χατζηγεωργίου εξηγεί:

<<Έτσι η φύση διάκειται ευνοϊκά και φέρεται φιλικά προς τα τραγούδια και τις μελωδίες όπως και τα παιδιά που κλαίνε και δυσκολεύονται έτσι να κοιμηθούν, οι παραμάνες τους λοιπόν κρατώντας τα στην αγκαλιά τους, πάνε κι έρχονται πολλές φορές και μαγεύοντάς τα με μερικά παιδικά τραγούδια (νανουρίσματα) τα κοιμίζουν>> (Σέργη, 2000 σελ 158).

Ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος μαρτυρεί ότι η Ευλογία, η μεγαλύτερη αδερφή του Μιχαήλ Παλαιολόγου και κόρη του Ανδρόνικου Παλαιολόγου, η οποία είχε τη φροντίδα του αδερφού της στην πρώτη του παιδική ηλικία συνήθιζε << να κατευνάξει τας παιδικάς αυτού κραυγάς και να αποκοιμίζει αυτόν άδουσα ασμάτιον λέγον ότι θέλει γίνει ποτέ βασιλεύς, ότι θέλει εισέλθει εις Κωνσταντινούπολιν (κατείχετο τότε υπό των Φράγκων) διά της χρυσής πύλης και ότι θέλει να κατορθώσει μεγάλα πράγματα>> (Σέργη, 2000 σελ 158).

2.3 Τουρκοκρατία

Τα τετρακόσια χρόνια της Τουρκοκρατίας χαρακτηρίζονται ως η περίοδος της ακμής του δημοτικού μας τραγουδιού. Ο καταπιεσμένος Έλληνας έβγαζε τα πάθη και τους καημούς του στα τραγούδια του. Εξ άλλου η λόγια ποίηση δεν ήταν δυνατόν να υπάρξει για να τα επισκιάσει.

Ακόμη, η ανάγκη ελευθερωτών, γραμματισμένων καθώς και ευεργετών, που θα έσωζαν και θα αναμόρφωναν το γένος, άρχισε σιγά-σιγά να παρουσιάζεται και με την πάροδο των χρόνων να γίνεται επιτακτική. Σ' αυτό το κλίμα η Ελληνίδα μάνα,

ιδίως η νησιώτισσα, έβλεπε στο παιδί της τον άνθρωπο που μεγαλώνοντας θα συγκέντρωνε τα παραπάνω προσόντα και την επιθυμία της αυτή την έκφρασε στα νανουρίσματα της, όπως η Χιώτισσα που εύχεται στο παιδί της να μεγαλώσει με γνώση και γενναιότητα για να <<κάμει χίλια καλά στο Γένος μας>> ξεκινώντας από τα σχολεία όπου θα μάθουν γράμματα οι γονείς ώστε να μάθουν στα παιδιά τους τα χρέη στο Γένος και σ' όλους τους ανθρώπους κάνοντας χιλιάδες, διαφόρων ειδών ευεργετημάτων.

Παρ' όλο του ότι η δημιουργία δημοτικών τραγουδιών άρχισε να φθίνει σιγά-σιγά μετά την απελευθέρωση, η συνήθεια των μητέρων να νανουρίζουν τα παιδιά τους δεν έπαψε να υπάρχει. Τα νανουρίσματα των χρόνων αυτών ήταν τα γνωστά, τα μεταφερόμενα από στόμα σε στόμα και από γενιά σε γενιά, νέες παραλλαγές τους, καθώς επίσης και νέες δημιουργίες των μητέρων.

Πολλοί ποιητές μας, όπως ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης και ο Στέλιος Σπεράντζας, έγραψαν νανουρίσματα, εμπνεόμενοι από τα παλαιότερα λαϊκά, τα οποία εύκολα οικειοποιήθηκε ο λαός μας και οι μητέρες τα τραγούδησαν στα παιδιά τους.

Συμβαίνει μάλιστα αρκετά από αυτά ή κάποιοι στίχοι τους, να είναι δημοσιευμένα σε συλλογές και επιπλέον να συνοδεύονται από το όνομα του πληροφοριοδότη, λαϊκού ανθρώπου.

2.4 Παρόν

Οι σημερινές γιαγιάδες μαρτυρούν στην πλειοψηφία τους ότι νανούριζαν τα παιδιά τους και όσες προέρχονται ή παραμένουν στην ελληνική επαρχία νανούριζαν τα εγγόνια τους. Αντίθετα οι κόρες τους και σημερινές μητέρες σπανίως νανουρίζουν τα παιδιά τους.

Το γεγονός αυτό ενισχύεται και από μια μικρή έρευνα που έκανε η Γ. Σέργη σε δείγμα περίπου εκατό μητέρων των μικρών μαθητών ενός Νηπιαγωγείου, οι οποίες προερχόταν, στο σύνολο τους, από την ελληνική νησιωτική επαρχία στα χρόνια από το 1995 έως και το 1999.

Από τις εκατό αυτές μητέρες το 30% απάντησε θετικά. Είπαν δηλαδή ότι νανούριζαν τα παιδιά τους με αυτοσχέδια τραγουδάκια <<της στιγμής>> που όμως δεν θυμούνταν γιατί <<δεν ήταν κάτι σπουδαίο>>. Ήταν δηλαδή, φτωχά σε περιεχόμενο όχι πολύ μακριά από το <<νάνι νάνι το μωρό μου>>. Το 70% απάντησε

αρνητικά. Είπαν δηλαδή, ότι δεν νανουρίζαν τα παιδιά τους και έδωσαν τις παρακάτω αιτιολογήσεις

1) Δεν είχαν διαθέσιμο χρόνο να ασχοληθούν ιδιαίτερα με το παιδί τους αφού είναι εργαζόμενες, 15%.

2) Η συνήθεια του νανουρίσματος είναι ξεπερασμένη και δεν γνωρίζουν σχετικά τραγούδια. Αυτά είναι για τις γιαγιάδες, 40%.

3) Νανουρίσματα, κουνήματα και πολλά χαϊδέματα χαλάνε τα παιδιά, 25%.

Το ζήτημα της έλλειψης χρόνου για τις μητέρες που εργάζονται και έξω από το σπίτι είναι υπαρκτό και οπωσδήποτε σοβαρό. Βέβαια και η μάνα του παλαιότερου καιρού είχε πάμπολες ασχολίες. <<Ο ύπνος ήρθε και ήυρε σε εκεία που λιομαζώνω>> τραγουδούσε μια Κρητικιά μάνα που είχε και το μωρό μαζί της στο χωράφι. Η σημερινή μάνα αναγκάζεται να το αφήσει σε μισθωμένα χέρια ή σε βρεφονηπιακούς σταθμούς, αν δεν υπάρχει γιαγιά, σε μια ηλικία που θα του άρμοζε να ζει στο ζεστό περιβάλλον του σπιτιού με τα χάρδια και τη φροντίδα της μάνας. Αλλά και οι ώρες που η σημερινή μητέρα βρίσκεται στο σπίτι περιορίζονται ακόμη περισσότερο από τις κοινωνικές υποχρεώσεις της, απαραίτητες ή όχι, και γενικότερα από το σύγχρονο τρόπο ζωής. Όταν πάλι βρίσκεται εκεί έχει τόσες οικιακές φροντίδες που περιορίζουν και το χρόνο και τις αντοχές της. Να προστεθεί εδώ ότι η αλόγιστη χρήση της τηλεόρασης καθώς και πολλές συσκευές με ήχους και μουσικές κλέβει κάθε πολύτιμο χρόνο της μητέρας σε βάρος του παιδιού και της σχέσης μαζί του.

Η ικανοποίηση των αναγκών του βρέφους πρέπει να είναι η πρώτη από τις προτεραιότητες της μάνας. Και όπως γράφει ο Ι. Ν. Παρασκευόπουλος στην κατακλείδα του βιβλίου του για την παιδική ηλικία « αν οι ανάγκες του παιδιού ικανοποιούνται πρόθυμα από τους ενήλικους, τη στιγμή που παρουσιάζονται, το παιδί θα σχηματίσει μια γενικευμένη στάση βασικής εμπιστοσύνης προς τους άλλους και αισιοδοξίας για το μέλλον. Αντίθετα, αν οι ενήλικοι συστηματικά δεν αναγνωρίζουν και δεν ικανοποιούν τις ανάγκες του παιδιού τη στιγμή που παρουσιάζονται, το παιδί θα διαμορφώσει μια γενικευμένη στάση δυσπιστίας και ανασφάλειας ».(Παρασκευόπουλος, 1985)

Το βρέφος που μετά τη γλυκιά ζεστασιά της μήτρας βγαίνει στον κρύο αέρα, παραδομένο στις σύγχρονες ιατρικές φροντίδες, έχει άμεση ανάγκη σωματικής και ψυχικής επαφής με τη μητέρα του. « Και αν αυτό δεν μπορεί να επιτευχθεί άμεσα και απόλυτα στα σύγχρονα μαιευτήρια, οπωσδήποτε πρέπει να γίνεται στο σπίτι για όλη την περίοδο τουλάχιστον της βρεφικής και πρώτης παιδικής ηλικίας αν και πάντα το

παιδί και ο άνθρωπος κάθε ηλικίας έχει την ανάγκη της ενίσχυσης που προσφέρουν η αγκαλιά και το χέδι » (Μοντεσσόρι, 1977)

Ένα άριστο μέσο για να τεθούν τα θεμέλια μιας επιτυχημένης σχέσης μητέρας- παιδιού είναι τα νανουρίσματα στο μέτρο που αυτά προϋποθέτουν την προσωπική, σωματική επαφή. Δεν εννοείται τα νανουρίσματα μέσω κασέτας γιατί στην περίπτωση αυτή το παιδί επωφελείται μόνο από τη μουσική.

Και ακόμα να θυμόμαστε τη θέση της μεγάλης παιδαγωγού και ιατρού Μαρίας Μοντεσσόρι : « Η εμβρυική ζωή και τα πρώτα χρόνια του ανθρώπου κλείνουν μέσα τους την υγεία της φυλής ». (Μοντεσσόρι, 1981).

3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΩΝ

3.1 Γενικά

Το νανούρισμα είναι ένα μέσο επικοινωνίας μεταξύ μάνας και παιδιού. Είναι από τις πρώτες συμπεριφορές που η μητέρα μπορεί να εκδηλώνει στο παιδί της, να του μεταφέρει τις διαθέσεις της γι' αυτό, τα συναισθήματα της αλλά και τις επιθυμίες της. Ταυτοχρόνως με το νανούρισμα και το ύφος της φωνής της βοηθούν το παιδί να χαλαρώσει για να κοιμηθεί (Καραβίδας, 2003 σελ 105) . Σύμφωνα μ' αυτό καλείται να πάρει το παιδί και να το ταξιδέψει σ' ένα κόσμο μουσικό, μαγικό και να το μνήσει σ' ένα καθησυχαστικό, ευχάριστο και ήρεμο περιβάλλον. Το βοηθάει με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να δημιουργήσει κατάλληλη ψυχική διάθεση. Είναι σε θέση να μεταφέρει μηνύματα στο βρέφος που βρίσκεται στο προγλωσσικό στάδιο και έτσι να δημιουργήσει μια πρώτη μορφή επικοινωνίας και ζωντανής δημιουργίας. Παράλληλα, το βρέφος ανταποκρίνεται στους ενήλικες και πειραματίζεται με τη φωνή τους έτσι ώστε να αναπτύσσεται μια μορφή διαδραστικότητας μεταξύ τους, η οποία είναι καθοριστική για την μετέπειτα εξέλιξη του παιδιού. Προσφέρει σημαντική βοήθεια στη διαπαιδαγώγηση των νέων καθώς επιτρέπει μία μορφή προσέγγισης του λόγου ακόμα και σε προλογικά ηλικιακά στάδια ή και καθόλη τη διάρκεια της ζωής.

Με την επιτελεστική πράξη του νανουρίσματος (κίνηση και τραγούδι) προσφέρουμε μια εξωτερική κίνηση (κινητική διάσταση) η οποία είναι σε θέση να ξεπεράσει την εσωτερική αναστάτωση και ψυχική ταραχή που φαίνεται να σχετίζεται και με τους δυνατούς χτύπους της καρδιάς και να επιφέρει γαλήνη στο παιδί που μεταφράζεται στην περίπτωση του νανουρίσματος σε ύπνο. Επίσης, δημιουργεί τις απαραίτητες συνθήκες ασφαλείας ώστε το βρέφος να αποσπάται απ' την εσωτερική του ανησυχία χωρίς εκπλήξεις και εξωτερικά ερεθίσματα τέτοια που είτε θα το ανησυχούσαν είτε θα το κινούσαν το ενδιαφέρον και τελικά θα το αφυπνούσαν (Ράπτης, 2008).

Ο Γαληνός εισέρχεται σε λεπτομέρειες σχετικά με ό, τι αφορά στη φυσιολογική εξήγηση της επίδρασης του λικνίσματος αναφέροντας χαρακτηριστικά: « Κάποια μέτρια κίνηση και κάποιος μελωδικός χρωματισμός της φωνής τους τα οποία όχι μόνο καταπραΰνουν, αλλά και τα βάζουν για ύπνο, ενώ συγχρόνως αυτά δηλώνουν και το φυσικό στοιχείο, ότι διάκεινται ευμενώς προς την μουσική και τη γυμναστική. Και όποιος είναι ικανός να χρησιμοποιεί καλά τις τέχνες, αυτός θα

εκπαιδεύσει πάρα πολύ καλά το σώμα και την ψυχή ». (odegorthesun. Blogspot . Com)

3.2 Νανουρίσματα και η συναισθηματική επίδραση

« Η σχέση του νανουρίσματος με τις διαθέσεις και τα συναισθήματα απασχολεί τους ανθρώπους από την αρχαιότητα. Η πλειονότητα των ερευνητών που έχουν αφιερωθεί στη μακροχρόνια μελέτη των συναισθημάτων, φαίνεται να συμφωνεί πως τα συναισθήματα είναι συγκεκριμένα και στρέφονται προς κάποιο αντικείμενο, σε αντίθεση με τις διαθέσεις, οι οποίες θεωρείται πως δεν έχουν συγκεκριμένο περιεχόμενο » (McClellan, 1991 σελ 164).

Αυτό που περιπλέκει την κατανόηση των συναισθημάτων, είναι το γεγονός πως η συναισθηματική αντίδραση απέναντι σε ένα γεγονός ή σε μία κατάσταση δεν είναι πάντοτε η ίδια. Πράγματι, ο άνθρωπος μπορεί να αντιδράσει με διαφορετικούς τρόπους στην ίδια κατάσταση, κάτω από διαφορετικές συνθήκες. Εφ' όσον κάθε κατάσταση προέρχεται από το εσωτερικό του ανθρώπου, η ίδια συναισθηματική κατάσταση μπορεί να προκαλεί διαφορετικές αντιδράσεις στους ανθρώπους. Ενώ τα συναισθήματα είναι αποτέλεσμα της αντίδρασης μας σε αντικείμενα, καταστάσεις ή πρόσωπα, διαθέσεις ονομάζονται τα « μεταφυσικά, γενικά αισθήματα », τα οποία δημιουργούν συναισθηματικές αντιδράσεις (McClellan, 1991 σελ 167).

Σύμφωνα με το θέμα – νανούρισμα και συναίσθημα- η διάκριση αυτή έχει πολύ μεγάλη σημασία, γιατί ιδιαίτερα στο νανούρισμα και στη μουσική, τα συναισθήματα και οι διαθέσεις δεν είναι όροι που μπορούν να υποκαταστήσουν ο ένας τον άλλο. Σε αντίθεση με τη μουσική, το νανούρισμα μπορεί να εκφράσει με επιτυχία το συναίσθημα της μητέρας μέσα από τους στίχους που χρησιμοποιεί αλλά και να υποβάλει και σε διαθέσεις στις οποίες το βρέφος και το παιδί αντιδρά σε συναισθηματικό επίπεδο (Καραβίδας, 2003, σελ 67).

Όσον αφορά στο θέμα της αγκαλιάς, των χαδιών και του λικνίσματος, κινήσεων, υποστηρίζεται ότι όχι μόνο δεν κακομαθαίνουν το παιδί αλλά καλύπτουν βιολογικές, κοινωνικές και πνευματικές ανάγκες του (Σέργη, 2000).

Είναι φυσικό το μωρό να κλαίει και όταν πονάει ή φοβάται και να επιζητεί με τον τρόπο αυτό τη συμπαράσταση της μάνας του (Σέργη, 2000 σελ 161) . Επίσης, οι κραυγές και το κλάμα του πριν τον ύπνο, παρόλο που δεν απευθύνονται στη μητέρα,

γίνονται δεκτά από αυτή ως επίκληση. Τα φωνήματα του παιδιού με τις συναισθηματικές αποχρώσεις παίρνουν για τη μητέρα αξία μηνυμάτων ολοένα και πιο διαφοροποιημένων με την ίδια σημασία. Η σημασία αυτή έγκειται στο γεγονός ότι είναι η κατάλληλη στιγμή για το νανούρισμα (Καραβίδας, 2003 σελ 107). Η μάνα που ξέρει να αναγνωρίζει το κλάμα του παιδιού της θα σπεύσει να το συντρέξει ανάλογα και το παιδί θα αισθανθεί και θα απολαύσει την ευχαρίστηση που η αναζήτησή της αποτελεί σαφώς βιολογική ανάγκη (Σέργη, 2000).

Μια άλλη βασική ανάγκη του παιδιού είναι η αγάπη που πρέπει να εκδηλώνεται έμπρακτα. Η ζεστή αγκαλιά της μάνας, η τρυφερότητα του χαιδιού της, το γεμάτο από τα γλυκύτερα και υψηλότερα συναισθήματά νανούρισμά της, θα προσφέρουν στο βρέφος την ικανοποίηση της κοινωνικής ανάγκης του για αγάπη. Γιατί η αγάπη πρέπει πρώτα να βιωθεί από το άτομο για να μπορεί και αυτό μετά να την προσφέρει (Σέργη, 2000) .

Η μητρική αγάπη επηρεάζει ακόμη και την πνευματική ανάπτυξη του παιδιού. Το παιδί που δεν χόρτασε αγάπη δεν έχει καμία διάθεση να συνάψει σχέσεις με άλλα άτομα, να συνεργαστεί μαζί τους, να ανταλλάξει σκέψεις και ιδέες (Γιαννικόπουλος, 1982) . Επίσης, τα παιδιά που στερούνται τη μητρική αγκαλιά ή όταν αυτή τους προσφέρεται με τσιγκουνιά, ίσως από διάφορες απόψεις που θεωρούν το νανούρισμα και το ταχτάρισμα, το κούνημα και τα χάδια αντιπαιδαγωγικά, είναι αναμενόμενο να παρουσιάσουν σωματικά συμπτώματα, όπως ανορεξίες, εμετούς, γαστρεντερικές διαταραχές.

Το νανούρισμα, από την ίδια του τη φύση, είναι συγκεκριμένο και εκφράζει γενικές διαθέσεις, πάνω στις οποίες η μητέρα μπορεί να προβάλλει ένα συναίσθημα σε αντίθεση με την χαλαρωτική μουσική – που πολλές φορές χρησιμοποιείται στα βρέφη για να αντικαταστήσει το νανούρισμα (Καραβίδας, 2003) .

Η σχέση ανάμεσα στο νανούρισμα και σε κάποια διάθεση υπήρξε κατά κύριο λόγο μια προσπάθεια να συνδεθεί η συναισθηματική αντίδραση που προκαλεί ένα συγκεκριμένο νανούρισμα με την ποιότητα της διάθεσης του βρέφους. Ο συνδυασμός των μουσικών παραμέτρων του νανουρίσματος (η μελωδία, η αρμονία, ο χρόνος και ο ρυθμός, η σύσταση, η δυναμική, το ηχόχρωμα, η έκταση και η θέση των ήχων) και της κινητικότητας τους διαμορφώνει την ποιότητα της διάθεσης που εκφράζει το νανούρισμα, το οποίο ευθύνεται για τη συναισθηματική αντίδραση και ηρεμία του βρέφους (Καραβίδας, 2003) .

Ο βαθμός δυναμικής που χρησιμοποιείται στο νανούρισμα ποικίλλει :σιωπή, πολύ σιγανά (pianissimo), μέτρια σιγανά (mezzo piano), μέτρια δυνατά (mezzo forte). Αυτές είναι οι σταθερές διαβαθμίσεις των επιπέδων δυναμικής, οι οποίες επιπλέον εξαρτώνται και από τη στιγμιαία διάθεση της μητέρας. Επειδή στο νανούρισμα συνήθως κυριαρχούν βαθμοί έντασης από το πολύ σιγανό ως το μέτρια σιγανό, εκμαιεύονται ποικίλες συναισθηματικές αντιδράσεις, τόσο στη μητέρα όσο και στο παιδί. Η σιγανή μουσική του νανουρίσματος μπορεί να υποβάλει την αίσθηση της οικειότητας, της μυστικότητας, του μυστηρίου, του δέους, της μελαγχολίας ανάλογα με το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται (Καραβίδας, 2003 σελ 68) .

Τα συναισθήματα είναι κατανοητά τόσο της μητέρας όσο και του βρέφους και συχνά αλλάζουν από τη μια στιγμή στην άλλη. Η επίδραση του νανουρίσματος έχει σημαντική δράση στην ανάκτηση της ισορροπίας και τη συναισθηματική ηρεμία του ζεύγους μητέρα – παιδί, γιατί μέσα από αυτό, μπορεί να φτάσουν σε βαθύτερα επίπεδα γαλήνης και συναισθηματικής ένωσης (Καραβίδας, 2003, σελ. 69) .

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΝΟΜΟΥ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

Οι μάνες, για να ηρεμήσουν τα παιδιά και να τα κάνουν να κοιμηθούν, άλλοτε τα έπαιρναν στην αγκαλιά τους και τα κουνούσαν πέρα δώθε τραγουδώντας και άλλοτε τα βάζανε στην κούνια ή στη σαρμανίτσα και εκεί τα κουνούσαν με το χέρι ή με το πόδι, ώσπου τα έπαιρνε ο ύπνος και ησυχάζανε. Όμως αυτό μονάχα δεν αρκούσε. Έπρεπε το κούνημα να συνοδεύεται και με κάποιο γλυκό, ήσυχο και μελωδικό τραγούδι, που θα γλύκανε την ψυχή του και θα κάλμαρε τα νεύρα του. Αυτά ήταν τα νανουρίσματα, που τα πιο πολλά ήταν τραγούδια αυτοσχέδια, βασισμένα πάνω σε δημοτικά μοτίβα. Η κάθε μάνα ήταν και ένας αυτοσχέδιος ποιητής του παιδιού της, παίρνοντας τα θέματα της από τη ζωή και το φυσικό της περιβάλλον. Άλλα ήταν τραγούδια που τα μάθαιναν από άλλες γυναίκες και αυτά ήταν στερεότυπα με λίγες μόνο παραλλαγές.

Η λαϊκή μούσα σπρωγμένη από τη μητρική στοργή και το ξεχείλισμα της μητρικής αγάπης, δεν έπαυσε από την αρχαιότητα να εμπνέει τις ελληνίδες μητέρες στο να δημιουργούν διάφορα μικροτραγούδα, που με τη γλυκιά και μελωδική τους φωνή να σκορπάνε το βάλσαμο στις τρυφερές ψυχές των παιδιών τους (Καραπατάκης, 1979).

Στη συνέχεια, η έρευνα μας θα επικεντρωθεί στο Νομό Γρεβενών και πιο συγκεκριμένα στις προσπάθειες που έγιναν να καταγραφούν κάποια από τα παραδοσιακά νανουρίσματα της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα οι συγγραφείς που συγκέντρωσαν και δημοσίευσαν τα νανουρίσματα του νομού Γρεβενών είναι οι ακόλουθοι :

Ο συγγραφέας Κώστας Καραπατάκης άρχισε την έρευνα και την συλλογή του υλικού του για να γράψει το βιβλίο <<Η ΜΑΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ στα παλιότερα χρόνια>> (Λαογραφικό) το 1932 στην περιοχή των Γρεβενών. Το βιβλίο κυκλοφόρησε το 1979 σε δεύτερη έκδοση.

Σκοπός του συγγραφέα μέσα απ' το βιβλίο είναι να παρουσιάσει το παιδί από τη μέρα της σύλληψής του ή μάλλον από τις ευχές του γάμου έως και τα δώδεκα του χρόνια, περιγράφοντας με λεπτομέρειες όλες τις φάσεις και όλα τα στάδια της ηλικίας

του. Γενικά όμως το βιβλίο δεν εξετάζει την ζωή της μάνας και του παιδιού όπως ήταν στην εποχή του συγγραφέα και σύμφωνα με τις νεότερες αντιλήψεις, αλλά όπως ήταν παλαιότερα που τα φώτα της επιστήμης δεν είχαν φτάσει ακόμα στα Γρεβενά. Τότε η γυναίκα είχε ελάχιστα δικαιώματα στη ζωή. Ήταν μια ζωντανή μηχανή, που εργαζόταν και γεννούσε παιδιά, χωρίς να έχει καμία γνώμη για τα κοινά. Η γυναίκα πρώτη στη δουλειά, μοναδική στα παιδιά ! Τα παιδιά δεν είναι μόνο οι συνεχιστές του γενεαλογικού δέντρου και του οικογενειακού ονόματος, μα και η χαρά και το στολίδι του σπιτιού, ο ήλιος της ζωής που φέρνει την αρμονία μέσα στο σπίτι.

Το βιβλίο περιέχει ως πρώτο μέρος τον ερχομό του παιδιού στη ζωή δηλαδή αναφέρει για την εγκυμοσύνη, για τη γέννα, για τη λεχώνα μάνα, για τις φροντίδες του παιδιού όπου εδώ κατατάσσονται και τα νανουρίσματα κτλ. Στο δεύτερο μέρος αναφέρει τον κόσμο του παιδιού δηλαδή συνήθειες, εργασίες, σχολείο, παιχνίδια κτλ.

Το βιβλίο του Χρήσου Φωτίου – Τζημουράκα << ΚΑΛΛΟΝΗ Νομού Γρεβενών>> (Ιστορία – Λαογραφία) εκδόθηκε το 1979.

Ο σκοπός που τον οδήγησε να γράψει αυτό το βιβλίο ήταν για να συγκεντρώσει όλη την ιστορία και την λαογραφία του χωριού του. Θεώρησε υποχρέωση του, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει σύμφωνα με την διαμόρφωση νέας και διαφορετικής ζωής να δείξει στην νέα γενιά πως δεν είναι ντροπή να συνεχίσουν τα παλιά ήθη και έθιμα.

Περιέχει όλη την ιστορία του χωριού δηλαδή θέση χωριού, τοπωνυμία, ασχολίες κατοίκων κτλ, και την λαογραφία όπως ενδυμασία, παιχνίδια γάμος, βάφτιση, ανατροφή όπου εδώ κατατάσσονται τα νανουρίσματα κτλ. Επίσης τα σχετικά με την αγροτική ζωή όπως θερισμός, αλώνισμα, κτηνοτροφία κτλ., και δοξασίες όπως νηστεία, χειμωνιάτικες παιδικές ασχολίες κτλ.

Το βιβλίο του Κώστα Σπανού <<ΔΗΜΟΤΙΚΑ τραγούδια ΤΗΣ ΔΕΣΚΑΤΗΣ>> εκδόθηκε το 1986 στη Δεσκάτη από τον Εξωραϊστικό Μορφωτικό Σύλλογο της Δεσκάτης (Ε.Μ.Ο.Δ).

Σκοπός του βιβλίου είναι να παρουσιάσει τον λαογραφικό πλούτο του χωριού καθώς με την πάροδο του χρόνου και με το νέο τρόπο ζωής κινδυνεύει να χαθεί. Περιέχει τα δημοτικά τραγούδια και τις διαιρέσεις του όπως ακριτικά, ιστορικά, κλέφτικα, αγάπης, γάμου, νανουρίσματα και άλλα.

Από τις παραπάνω πηγές παραθέτουμε τα νανουρίσματα που τραγουδούσαν οι μάνες ήσυχα και μαλακά, για να κοιμίσουν τα παιδιά τους, με το δικό τους βέβαια τρόπο και συχνά αυτοσχεδιάζοντας σε δικό τους ήχο και δικό τους σκοπό, σε ορισμένα χωριά του νομού Γρεβενών αλλά και του δήμου Γρεβενών :

1. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΕΒΕΝΑ

Θέμα : επίκληση στον ύπνο και στο φυσικό περιβάλλον.

- 1) Ύπνε που παίρνεις τα παιδιά
έλα πάρε και τούτο.
Μικρό, μικρό σου τόφερα
μεγάλο φερέμου το,
μεγάλο σαν ψηλό βουνό,
ίσιο σαν κυπαρίσσι
κι οι κλώνοι του ν ' απλώνονται
σ ' ανατολή και δύση.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Θέμα : επίκληση στον ύπνο, στο φυσικό περιβάλλον και στην ησυχία.

- 2) Έλα ύπνε και πάρε το,
σύρ ' το στα περιβόλια
και γέμισε το στήθος του
τραντάφυλλα και ρόδα.
Μη χτυπάτε , μη βροντάτε,
έχω το παιδί μ ' κοιμάται.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Θέμα : επίκληση στον ύπνο και στο φυσικό περιβάλλον.

- 3) Έλα ύπν ' από τ ' αμπέλια,
πάρ ' το Γιώργο απ ' τα χέρια,

σύρτουν πέρα στ' Μάη τ' αμπέλια
κι στου Μάη τα λουλούδια,
να κοιμάτι μι τ' αρνάκια,
να ξυπνάει μι τα κατς(ι)κάκια.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Θέμα : επίκληση στον ύπνο και στους αγίους.

- 4) Έλα ύπν' από τ' αμπέλια,
πάρ' τού Κώτσιου' απ' τα χέρια.
Νάνι, νάνι, ύπνουσέ τον,
Παναγιά μου φυλαξέ τον
κι Αϊ – Νικόλ μ' τράνεψέ τουν.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Θέμα : επίκληση ύπνου

- 5) Έλα ύπν' αγάλ(ι), αγάλι
στου παιδιού μου το κεφάλι.
Έλα ύπν' αγκάλιασέ το
και γλυκά ποκοιμησέ το.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Θέμα : επίκληση ύπνου

- 6) Έλα ύπν' αγκαλιασέ το,
έλα πάρτο αγάλ(ι) αγάλι
κι ελαφρά να το κοιμήσεις
στη ζεστή μου την αγκάλη.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Θέμα : επίκληση στον ύπνο και στο φυσικό περιβάλλον

- 7) Έλα ύπν' απ' τα χωράφια

παρ ' το Χρήστο απ ' τα χεράκια,
σύρτον πέρα στα μαντράκια,
να κοιμάτι μι τ' αρνάκια.
Έλα ύπνε, ύπνωσέ τον
και Χριστέ μ ' απαντησέ τον.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Θέμα : επίκληση στον ύπνο και στο φυσικό περιβάλλον

8) Έλα ύπν ' από τ ' αμπέλια,
πάρ ' το Λάμπρο από τα χέρια
σύρτον πέρα στ ' αμπελάκια,
για να φάει σταφυλάκια.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Θέμα : επίκληση στον ύπνο και στο φυσικό περιβάλλον

9) Έλα ύπνε καβαλάρη,
με το σίβο το γομάρι,
πάρ ' το Νάτσιο απ' τα χέρια,
σύρτον πέρα στ ' Μάη τ ' αμπέλια
να τον δώσ ' ο Μάης λουλούδια
κι Αύγουστος καλά σταφύλια.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Θέμα : αναφορά στην λεχώνα μάνα

10) Νάνι, νάνι, νάνι του
τώρα θαρθ ' η μάνα του,
να το φέρι λούλουδα,
και δυό τσουπουτά βυζιά
Σαν τη ζάχαρη γλυκά.

Ή

κι ένα κόσκινο φλουριά

κι από γάτας την ουρά
κι του ποντικού τ' αυτιά.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Θέμα : παίνεμα

- 11) Νάνι, νάνι το κουκλί μου,
νάνι, νάνι το μωρό μου,
νάνι, νάνι το παιδί μου,
νάνι, νάνι το χρυσό μου.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Θέμα : παίνεμα

- 12) Νάνι, νάνι το κουκλάκι μ'
νάνι, νάνι το αρνάκι μ'
που κοιμάται στο κρεβάτι,
σαν μικρό χελιδονάκι.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Θέμα : ευχή και παίνεμα

- 13) Κοιμήσου νεραντζούλα μου,
αμυγδαλιά χρυσή μου,
κοιμήσου κερασίτσα μου
να σε χαρεί η ψυχή μου.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 100)

Οι Πόντιοι που είχαν έντονη παρουσία στην περιοχή είχαν και αυτοί αρκετά δικά τους νανουρίσματα. Ακολουθούν μερικά από αυτά :

Θέμα : επίκληση για το μέλλον του παιδιού

- 1) Κοιμέθ' αρνί μ', κοιμέθ' πουλί μ',

και πάρ' τς αυγής τον ύπνο,
εσύ ακόμα θα τρανίντς
είσαι πολλά μικρίκον.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 101)

Θέμα : παίνεμα

- 2) Μικρό μου, χαϊδεμένο μου,
μικρό λαλασεμένο
ασήν αγάπη το πολλά
οξιοκά κι βγαίνω.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 101)

Θέμα : παίνεμα

- 3) Μικρό, μικρό, μικρίτικο,
μικρό μαργαριτάριν
εσύ είσαι ο πόθος μου,
εσύ 'σαι και το θάρρι μ'.
(Καραπατάκης, 1979 σελ 101)

Θέμα : παίνεμα και επίκληση για το μέλλον του παιδιού

- 4) Νάνι, νάνι το μικρό τ' αρνίν
πώς κοιμάται απές σο κουνίν.
Νάνι το πουλίν,
το μικρό τ' αρνίν,
από πότε θα τρανίν ;
(Καραπατάκης, 1979 σελ 101)

θέμα : παίνεμα

- 5) Μικρό πουλί, μικρόν,
μικρό ασ ' τη φωλέαν

τα μαύρα τα ματάκια σου
είναι σαν την ελαίαν
(Καραπατάκης, 1979 σελ 101).

2. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΕΣΚΑΤΗ

Θέμα : τάξιμο

- 1) Νάνι – νάνι, νάνι – του
ώσπου να 'ρθ ' η μάνα του
κ ' ι μπαμπάς απ ' του μαντρί
να του φέρει κατιτί
λουκουμάδεις στο χαρτί.
(Σπανός, 1986 σελ 73)

Θέμα : τάξιμο, επίκληση στο φυσικό περιβάλλον

- 2) Νάνι – νάνι, νάνι – του
ώσπου να ' ρθ ' η μάνα του
απ ' του δαφνουπόταμου
κι απού τηγ κρυόβρυση,
να του φέρει λούλουδα,
λούλουδα τραντάφυλλα
κι μουσκουγαρίφαλα.
(Σπανός, 1986 σελ 73)

Θέμα : επίκληση ησυχίας και ευχή

- 3) Νάνι – νάνι, νάνι του
κι καλά κρατάτι του.
Παραθύρια μη βρουντάτι,
χιλιδόνια μη λαλάτι,
του πιδούλι μου κοιμάτι.

Πάρ 'τι – του μουρή κουρίτσια,
σύρτι – του στου Μάη τα ίτσια,
κι στου Μάη του λουλουδίτσια,
να του δώς 'ι Μάης λουλούδια
κι ου περιβουλάρ 'ς καλούδια.
Νάνι – νάνι, νάνι, νάνι,
κι όπου του πουνεί να γειάνει.
(Σπανός, 1986 σελ 73)

Θέμα : επίκληση ύπνου και παίνεμα

- 4) Νάνι – νάνι του μικρό μου,
νάνι – νάνι του μουρό μου.
Έλα ύπνι ύπνουςέ του
κι καλά πουκοιμησέ του.
Παρ ' του σύρ του στα λουλούδια
να κοιμάτι μι τ' αρνούλια.
(Σπανός, 1986 σελ 74)

Θέμα : επίκληση ύπνου και ευχή

- 5) Έλα ύπνι πάρ ' του μπούλη (ή μπέμπα)
σύρτον πέρα στα λουλούδια
στις χαρές και στα καλούδια
(Σπανός, 1986 σελ 74).

3. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΗΠΟΥΡΙΟ

Θέμα : επίκληση ύπνου

- 1) Νάνι – νάνι, νάνι – νάνι
ώσπου να ' ρθ ' η μάνα του.
Έλα ύπνε απ ' τ' αμπέλι
παρ ' την μπέμπα απ ' το χέρι,

να την πάζ πέρα στα ίτσια
μες ' τα ' αρνιά κι τα κατσίκια.
(Προσωπική αφήγηση)

Θέμα : παίνεμα και επίκληση για το μέλλον του παιδιού

- 2) Κοιμήσου περδικούλα μου,
κοιμήσου μοναχιά μου,
κοιμήσου και παράγγειλα
στην Πόλη τα προικιά σου
στη Βενετιά τα ρούχα σου
και τα χρυσαφικά σου.
(Προσωπική αφήγηση)

4. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΛΛΟΝΗ

Θέμα : πλεονεκτήματα ύπνου σε σχέση με την υγεία και την
θρησκεία

- 1) Ο ύπνος τρέφει τα παιδιά
κι ' η γεια τα ημερώνει
κι ' η Παναγιά η Δέσποινα
τα καλοξημερώνει.
(Φωτίου, 1979 σελ 241)

Θέμα : επίκληση ησυχίας

- 2) Μη χτυπάτι, μη βροντάτι,
το παιδάκι μας κοιμάτι
να κοιμάτι να μερώνει
να ξυπνάει να μεγαλώνει.
(Φωτίου, 1979 σελ 241)

Θέμα : επίκληση ύπνου

- 3) Ύπνε που παίρνεις τα παιδιά
έλα παρ' και τούτο.
Μικρό, μικρό σου τόδωσα
μεγάλο φέρε μου το.
(Φωτίου, 1979 σελ 241)

Θέμα : επίκληση στο φυσικό περιβάλλον

- 4) Μεγάλο σαν ψηλό βουνό,
ίσο σαν κυπαρίσσι
κι οι κλώνοι του ν' απλώνονται
σ' ανατολή και δύση.
Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι.
(Φωτίου, 1979 σελ 241)

Σαν έβλεπε η μάνα και το έπαιρνε ο ύπνος το μωρό, σταματούσε το κούνημα, χαμήλωνε τη φωνή της και για να μη διακόψει απότομα το τραγούδι και ξυπνήσει το παιδί, συνέχιζε να τραγουδάει σιγά – σιγά, παραγγέλνοντας στην κούνια :

Θέμα : επίκληση στην κούνια για ύπνο
Κούνια μου, κούνια το παιδί
και ύπνο χόρτασέ το,
ώσπου να πάνου κι να ρθω,
καλά ' ποκοίμησέ το!
(Καραπατάκης, 1979 σελ 101)

Έτσι σιγά – σιγά έφευγε και άφηγε μόνο του το παιδί, για να μπορέσει να κάνει και τις άλλες δουλειές του σπιτιού, που όλες έπρεπε να περάσουν από τα χέρια της (Καραπατάκης, 1979).

Όσα νανουρίσματα παρουσιάζονται εδώ δεν σημαίνει ότι είναι δημιουργήματα του νομού. Τα περισσότερα νανουρίσματα απαντώνται σε περισσότερες περιοχές της Ελλάδας. Τα καθαρά τοπικά νανουρίσματα της περιοχής κατά την επιτέλεσή τους στην περιοχή των Γρεβενών αλλά και ευρύτερα, διακρίνονται από το κόψιμο των λέξεων και των καταλήξεων, την μετατροπή γλωσσικών ιδιωμάτων, ενώ στη θέση του αρσενικού άρθρου είναι συχνή η χρήση του θηλυκοφανούς τύπου. Ακολουθούν κάποια παραδείγματα :

τόφερα → το έφερα

σύρ' το → σύρε το

τραντάφυλλα → τριαντάφυλλα

παιδί μ' → παιδί μου

σύρτουν → σύρε τον

στ' Μάη → στου Μάη

κοιμάτι → κοιμάται

μι → με

του Κώτσιου → τον Κώστα

ύπνουςέ το → ύπνωσέ το

μ' τράνεψέ τουν → μου μεγάλωσέ τον

πουκοίμησέ το ή ποκοίμησέ το → αποκοίμησέ το

ύπν' → ύπνε

παρ' το → πάρε το

δως' → δώσει

θαρθ' → θα έρθει

φέρι → φέρει

μ' → μου

λούλουδα → λουλούδια

κ' ι μπαμπάς → και ο μπαμπάς

απ' του → από το

λουκουμάδισ → λουκουμάδες

να' ρθ' → να έρθει

δαφνουπόταμου → δαφνοπόταμο

απού τηγ → από τη

μουσκουγαρίφαλα → μοσχογαρύφαλλα

κρατάτι του → κρατάτε το

βρουντάτι → βροντάτε

χιλιδόνια → χελιδόνια

λαλάτι → λαλάτε

πιδούλι → παιδί

χτυπάτι → χτυπάτε

πάρ' τι του μουρή κουρίτσια → πάρ' τε το μωρέ κορίτσια

δωσ' ι Μάης → δώσει ο Μάης

ου περιβουλάρ' ς → ο περιβολάρης

πουνεί → πονάει

ύπνι → ύπνε

σύρτι του → σύρτε το

τόδωσα → το έδωσα

πάνου → πάω

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τα νανουρίσματα είναι τραγούδια χαράς και αισιοδοξίας. Η μάνα με την ιδιαίτερη ευαισθησία και τα συναισθήματά της τονίζει με το σιγανό τραγούδι της τα πιο σημαντικά χρόνια της ζωής. Μέσω του νανουρίσματος ζεσταίνεται η ψυχή του παιδιού, απαλύνει τον πόνο του, το καθοδηγεί, το δασκαλεύει, σιγουρεύει το παρόν και το μέλλον του, το ησυχάζει.

Τα τραγούδια αυτά συγκεντρώνουν φαντασία, ονειροπόληση, φυγή από την πραγματικότητα. Με άλλα λόγια αποτελούν υπέρβαση της καθημερινής ζωής και αποφεύγουν να την περιγράψουν.

Σε παλαιότερες εποχές οι γυναίκες του Νομού Γρεβενών δεν είχαν τα κατάλληλα μέσα για να κοιμίσουν το παιδί τους και γενικότερα οι συνθήκες ήταν δύσκολες. Τα κοίμιζαν σε σαρμανίτσες και τα κουνούσαν ή με το χέρι ή με το πόδι. Γενικά, όμως η γυναίκα δεν είχε και πολλά δικαιώματα στην ζωή. Δεν είχαν χρόνο να μεγαλώσουν τα παιδιά τους, γιατί ασχολούνταν με τις αγροτικές δουλειές αλλά και τις δουλειές του σπιτιού ορισμένες φορές τα κουβαλούσαν στα χωράφια κάτω από άθλιες συνθήκες και εκεί τα νανούριζαν δουλεύοντας. Όμως το νανούρισμα υπήρξε ένας εξαιρετικός τρόπος να κοιμίσουν τα παιδιά τους, να επικοινωνήσουν μαζί τους, να εκφράσουν τους δικούς τους φόβους και τις δικές τους ελπίδες. Στη σημερινή εποχή φαίνεται ότι όλο και λιγότερες μητέρες τραγουδούν στα παιδιά τους νανουρίσματα, καθώς υπάρχουν πολλά μέσα αναπαραγωγής μουσικής που υποτίθεται ότι αντικαθιστούν το μητρικό τραγούδι. Βέβαια μπορεί με τον τρόπο αυτό επίσης το παιδί να συνηθίσει τις νέες τελετουργίες ύπνου και να κοιμάται, χάνεται όμως μια εξαιρετική ευκαιρία επικοινωνίας της μητέρας προς το παιδί.

Από την αναδρομή που έγινε στα νανουρίσματα που έχουν καταγραφεί στην περιοχή των Γρεβενών, γίνεται σαφές ότι ακολουθούν στη θεματογραφία τις βασικές κατευθύνσεις των παραδοσιακών νανουρισμάτων όλης της Ελλάδας, ενώ συχνότερα από όλα παρουσιάζεται η επίκληση στον ύπνο. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι οι καταγραφές δεν μπορούν να αποδώσουν την επιτελεστική διάσταση των νανουρισμάτων και ότι επίσης το νανούρισμα υπήρξε ένα είδος που ευνοούσε τον αυτοσχεδιασμό, ο οποίος επίσης δεν καταγράφεται. Ωστόσο έχουμε μια πρώτη εικόνα του ποιητικού πλούτου που συνόδευε το τραγούδι της μητέρας στο παιδί της για να

κοιμηθεί. Αυτός ο πλούτος διαπιστώνεται στο παραδοσιακό νανούρισμα των περισσότερων περιοχών της Ελλάδας.

Κλείνοντας ας τονιστεί ότι θα είχε ενδιαφέρον με επιπλέον έρευνες να εξεταστούν οι στάσεις των σύγχρονων μητέρων απέναντι στο νανούρισμα. Ιδιαίτερα σε περιοχές με πλούσια παράδοση όπως τα Γρεβενά, θα είχε αξία να διαπιστωθεί σε ποιο βαθμό το νανούρισμα εγκαταλείπεται σταδιακά, όπως συμβαίνει και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας και του κόσμου. Παράλληλα θα μπορούσε και ο ρόλος των Βρεφονηπιοκόμων να είναι σημαντικός προς αυτήν την κατεύθυνση, όχι μόνο για τη δική τους εργασία, αλλά και συμβουλευτικά προς τις μητέρες, τονίζοντας τους τα οφέλη από το νανούρισμα για τη σχέση τους με το παιδί και φέρνοντας τες πιο κοντά στα παραδοσιακά νανουρίσματα των περιοχών από όπου κατάγονται. Μια τέτοια προσπάθεια σίγουρα θα είχε θετικά αποτελέσματα τόσο για τις μητέρες, όσο και για τα παιδιά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Ελληνόγλωσση

1. Αυδίκος Ε. Γρ << Το Παιδί στην Παραδοσιακή και τη Σύγχρονη Κοινωνία >>, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996.
2. Γερμανός Δ. << Χώρος και διαδικασίες αγωγής. Η Παιδαγωγική ποιότητα του χώρου >> Αθήνα 1993.
3. Γιαννικόπουλος Α. Β. << Ψυχολογία Προσαρμογής του Παιδιού και του Ενηλίκου >>, Αθήνα 1982.
4. Εγκυκλοπαίδεια : Επιστήμη και Ζωή. Τόμος 4, πράσινες σελίδες.
5. Καραβίδας Κ. << Η δυαδική σχέση μάνας – παιδιού και τα νανουρίσματα >> Ιωάννινα 2003.
6. Καραπατάκης Κ. << Η μάνα και το παιδί στα παλαιότερα χρόνια >> Λαογραφικό δεύτερη έκδοση, Αθήνα 1979.
7. Καψωμένος Ε. << Δημοτικό τραγούδι. Μια διαφορετική προσέγγιση >> εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1996.
8. Κουκουλές Φ. << Βυζαντινών Βίος και Πολιτισμός >> εκδ. Παπαζήση τ. Α11, Β1.
9. Κουλεντιανού Μ. << Εικονογραφημένα παιδικά τραγούδια και παιχνίδια για παιδιά >> << Νανουρίσματα – Ταχταρίσματα – Παινέματα – Πρωτοβαδίσματα – Χελιδονίσματα - Ξορκίσματα – Γιατροσόφια – Καλικάντζαροι – Νεράιδες – Παιχνίδια – Κάλαντα – Γλωσσοδέτες – Αινίγματα – Σπαζοκεφαλίες >> εκδ. Θυμάρι Αθήνα 1994.
10. Κυριακίδης Στ. << Το Δημοτικό τραγούδι - Συναγωγή Μελετών >> Αθήνα 1990.
11. Λουκάτος Δ. << Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία >> Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης Αθήνα 1992.
12. Μοντεσσόρι Μ. << Να χτίσουμε τον κόσμο που ταιριάζει στο παιδί >>, εκδ. Γλάρος 1977
- << Το Μυστικό της Παιδικής Ηλικίας >>, εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1981.
13. Παπαρρηγόπουλος Κ. << Ιστορία του Ελληνικού Έθνους >> τ. Ε΄.
14. Παρασκευόπουλος Ι. Ν. << Εξελικτική Ψυχολογία >>, τ.1. Αθήνα 1985.
15. Πολίτης Ν. << Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού >> Συλλογή. Αθήνα 1914.

16. Ράπτης Θ. Τα νανουρίσματα και η επίδρασή τους στα παιδιά. Πολυφωνία, 13, 2008, σελ 102 – 116.
17. Ρωμαίος Κ. <<Δημοτικό τραγούδι – Προβλήματα Καταγωγής και Τεχνοτροπίας >> Αθήνα 1979.
- 18 Σέργη Γ. << Νεοελληνικά λαϊκά ναναρίσματα και ταχταρίσματα >> Αθήνα : Φιλιππότης 2000.
19. Σπανός Κ. << Δημοτικά τραγούδια της Δεσκάτης >> εκδ. (Εξωραιοτικού Μορφωτικού Συλλόγου της Δεσκάτης) << Ε. Μ. Ο. Δ >> Δεσκάτη.
20. Σπεράντζας Σ. << Το νανούρισμα. Τ. 48 σ. 209. Το Δημοτικό τραγούδι. Σπύρου μελά 1990.
21. Τζούλης Χ. <<Ρίζες και πορεία του Δημοτικού λόγου >> Ιωάννινα 2000.
22. Φωτίου – Τζημουράκας Χ. <<Καλλονή – Νομού Γρεβενών>> (Ιστορία – Λαογραφία) Θεσ/νίκη 1979.

Β. Ξενόγλωσση

1. McClellan R. << The healing forces of Music>> Element, inc., Rockport, M. A 1991.

Γ. Κείμενα αρχαίων, ελληνιστικών και πρωτοβυζαντινών χρόνων

1. Όμηρος << Ιλιάδα >> μετ. Ιάκωβου Πολυλά. Ο. Ε. Δ. Β. 1966.
2. Σοφοκλής << Φιλοκλήτης >> μετ. Τάκη Ρούσσου, εκδ. Κάκτος.
3. Πλάτων << Νόμοι >>
4. Ευριπίδης << Ορέστης >> μετ. Τάκη Ρούσσου εκδ. Κάκτος.
5. Θεόκριτος << Ειδύλλια >> μετ. Πολέμη, εκδ. Ι. Ν. Σιδέρης.
6. Πόπλιος Παπίνιος Στάτιος << Αχιλλής >> εκδ. Λιψίας.
7. Αγ. Ιωάννης Χρυσόστομος, μετ. Χατζηγεωργίου Ι.

Δ. Σελίδες από το internet

1. Www . Google . Com – odeforthesun. Blogspot. Com

